

Diagnosi socioambiental del litoral de Torredembarra, Creixell i Roda de Berà

Eloi Rovira Rojas
Llicenciatura de Ciències Ambientals
UAB - Setembre 2010

Resum

El litoral comprés entre els municipis de Torredembarra, Creixell i Roda de Berà és una platja sorrenca situada al nord de la comarca del Tarragonès. Aquest espai allotja la platja natural protegida més ben conservada entre el Delta del Llobregat i el Delta de l'Ebre, sent caracteritzada per les seves dunes de sorra i les llacunes salabroses. Al ser una zona costanera el principal problema són els impactes generats per la freqüentació turística que s'han avaluat en el present treball. La freqüentació ha generat nombrosos petits camins entre les dunes, afavorint la fragmentació, el sorgiment de la vegetació al·lòctona i la molèstia i canvi de comportament a espècies de fauna importants com el corriol camanegre (*Charadrius alexandrinus*).

Paraules clau: litoral, dunes, llacunes, freqüentació, turisme, platja natural

Resumen

El litoral comprendido entre los municipios de Torredembarra, Creixell y Roda de Berà es una playa arenosa situada al norte de la comarca del Tarragonès. Este espacio alberga la playa natural protegida más bien conservada entre el Delta del Llobregat y el Delta del Ebro, siendo caracterizada por sus dunas de arena y las marismas salobres. Al ser una zona costera el principal problema son los impactos generados por la frecuentación turística que se han evaluado en el presente trabajo. La frecuentación ha generado numerosos pequeños caminos entre las dunas, favoreciendo la fragmentación, el surgimiento de la vegetación alóctona y la molestia y cambio de comportamiento a especies de fauna importantes como el chorlitejo patinegro (*Charadrius alexandrinus*).

Palabras clave: litoral, dunas, marismas, frecuentación, turismo, playa natural

Abstract

The littoral of Torredembarra, Creixell and Roda de Berà is a sand beach located in the north of the Tarragonès region. This space hosts the most preserved protected natural beach between Ebre Delta and Llobregat Delta, and it's characterised for its sand dunes and brackish lagoons. The main problem of this coastal zone are the impacts generated by the tourist frequentation, as it has been evaluated in this paper. The frequentation has generated a lot of little paths between dunes, growing fragmentation, appearing alocton flora and the change of the behaviour of important species of fauna like kentish plover (*Charadrius alexandrinus*).

Key words: littoral, dunes, lagoons, frequentation, tourism, natural beach

INTRODUCCIÓ

El litoral català ha patit una gran transformació al llarg dels últims anys a causa de l'augment del turisme, per un cantó, i de la migració camp-ciutat per l'altra. Actualment dues terceres parts dels set milions d'habitants amb què compta Catalunya viuen a una franja de 20 km al llarg de la costa, i els 75 municipis del litoral català alberguen avui, sobre a penes un 6,9% de la superfície del país, un 45% de la població (Pla Director Urbanístic Sistema Costaner).

Aquesta aglomeració demogràfica genera una sèrie d'impactes ambientals de gran magnitud. Per una banda es centralitza, cada cop més, l'activitat econòmica en determinades zones del litoral, especialment a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Aquest fenomen genera uns fluxos de matèria i energia de gran magnitud, de manera que s'han hagut de construir grans infraestructures per gestionar-los. A més a més, l'augment demogràfic a la franja del litoral ha suposat també un augment d'habitatges i serveis (habitatges de segona residència i serveis de temporada en molts casos) que s'ha traduït en un consum del sòl sense cap tipus de planificació supramunicipal.

Així doncs, on abans es podia trobar dunes i maresmes, actualment és més probable trobar-se passejos marítims, locals d'oci, apartaments i càmpings, etc. De manera que els espais naturals del litoral que abans predominaven al llarg de la costa catalana, avui dia han quedat relegats a un número reduït de superfície protegida molt distant una de l'altra, i perdent-se en l'oblit col·lectiu. Tot i així, encara resten alguns topònims que recorden aquestes antigues formacions costaneres: la comarca del Maresme, el carrer Llacuna de Barcelona o les Salines de Cubelles per anomenar alguns d'aquests espais perduts.

La pèrdua és tant important que fins i tot, la Unió Europea, a través de la Directiva 92/43/CEE, la Directiva Hàbitats, inclou quatre dels ecosistemes presents a la nostra zona d'estudi com a espais a protegir (tres d'ells de forma prioritària “*“):

1120 * Praderies de Posidònia (*Posidonia oceanica*)

1150 * Llacunes costaneres

2210 Dunes fixes de litoral del *Crucianellion maritimae*

2270 * Dunes amb boscos de *Pinus pinea* y/o *Pinus pinaster*

En el cas que ens ocupa, el litoral de Torredembarra, Creixell i Roda de Berà, es té la sort que aquesta transformació desmesurada ha arribat de manera més diluïda i més tard que altres indrets del litoral català. Això va provocar que l'any 1992 s'incloués dins del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) de Catalunya 35 hectàrees d'espai litoral del terme municipal de Torredembarra conegut popularment com "Els Muntanyans". Els Muntanyans, un espai natural que té com a característiques principals les dunes i maresmes, és una de les últimes platges relativament extenses no urbanitzades a Catalunya, i ha estat objecte de nombrosos estudis, alguns dels quals es recullen i s'amplien en el present treball. Creixell també té un espai litoral considerable, tot i que no verge, ja que actualment queda disputat entre un terreny descampat amb runes i un càmping. Aquest espai, anomenat el Gorg, era l'estany més gran d'aquest tram de litoral i va quedar sepultat entre les dècades de 1980 i 1990, tot i que l'any 2005 i després de llargues reivindicacions, es van incloure 27 hectàrees de Creixell al PEIN, esdevenint "els Muntanyans" i "el Gorg" un sol Espai d'Interès Natural anomenat "Platja de Torredembarra i Creixell".

Arribat a l'actualitat i tenint 62 hectàrees protegides en aquest tram de la costa, tot i que ajuda, no és una garantia per a la protecció de determinats hàbitats i de determinades espècies. La freqüentació turística que travessa aquest espai protegit al llarg de l'estiu genera una sèrie d'impactes que cal tenir en compte i no es poden ignorar.

OBJECTIUS

Entendre la relació de la societat humana amb el

litoral estudiat, avaluar els impactes i realitzar un seguit de propostes per a la mitigació d'aquests impactes i la millora de l'espai en conjunt.

METODOLOGIA

Inicialment s'ha fet una cerca d'informació bibliogràfica i normativa previ a l'inici del treball en sí, per conèixer la situació dels espais naturals del litoral i l'afectació del turisme de masses.

A continuació s'ha dut a terme un anàlisi del terreny i observació directa per entendre la situació de la nostra àrea d'estudi. S'ha tingut accés al fons documental de l'associació ecologista GEPEC-EdC referent a la informació d'aquest tram de litoral i dels estudis que s'han fet o iniciat, a més a més de tenir en tot moment el suport tècnic d'en Ramon Ferré, responsable de l'entitat sobre la zona d'estudi. A continuació, s'ha procedit a l'ordenació i finalització d'alguns d'aquests estudis amb l'ajuda d'eines d'informació geogràfica (SIG) per a la millor interpretació de diferents factors i estudis interrelacionats.

A partir de la informació obtinguda de la realització dels estudis i de les eines SIG, s'ha procedit a la interpretació i extracció d'unes conclusions específiques per a cada estudi, i unes generals on, des d'una visió més àmplia i general, s'analitzen tots els aspectes estudiats en conjunt.

Un cop s'han descobert els impactes principals d'aquest espai, s'han elaborat una sèrie de propostes de millora concretes per a la mitigació d'aquests impactes ambientals negatius.

RESULTATS I DISCUSSIÓ

Censos d'entrades

Hi ha 5 de les 15 entrades que són especialment importants pel gran volum de persones que hi han entrat en l'últim cens (2009). Són l'accés 1 (Ran de mar per Torredembarra), 10 (Càmping la Nòria), 11 (Nova Torredembarra), 13 (Marítima Residencial Sud) i el 15 (Ran de mar per Creixell) tots per sobre de les 1300 entrades en els 4 primers casos i per sobre de les 1000 en l'últim. Entre totes elles acumulen fins al 64% de les entrades totals als Muntanyans, repartint l'altre 36% entre les 10 entrades restants.

Camins

La xarxa de camins que travessen els espais naturals de la nostra àrea d'estudi tenen característiques diferents a cada municipi. Així com a Torredembarra hi ha un número comptat de camins delimitats, a Creixell aquest número es dispara fruit de la falta de gestió i de l'aparició continuada al llarg dels anys d'un nombre molt elevat de camins per la longitud i superfície d'aquests espais naturals, fet que fa accelerar l'erosió i fragmentació d'aquestes formacions tant sensibles com són les dunes.

Aquesta quantitat de camins secundaris no regulats (sobretot en el cas de Torredembarra) i de camins en general a Creixell i Roda de Berà que travessen aquests espais naturals per arribar a la vora de la platja s'hauran de gestionar i planificar per tal que la fragmentació i erosió de les dunes, els canvis florístics i les molèsties a la fauna es puguin mitigar per tal de reduir l'impacte ambiental que genera la freqüentació.

Índex de qualitat de flora

S'ha pogut observar com la proximitat amb una zona urbana i la freqüentació varia les comunitats florístiques del litoral, disminuint lleugerament el nombre d'espècies autòctones en alça de les al·lòctones i invasores. Això ha estat fruit d'una manca de gestió d'aquestes últimes espècies i dels nombrosos accessos a la platja que s'obren sobretot als municipis de Creixell i Roda de Berà.

Espècies invasores

La presència de dits de bruixa o de llaparassa borda són bons indicadors de la pertorbació de l'ecosistema natural i de la intervenció (i alteració) de l'hàbitat per part de l'home. Així doncs, els trobem propers a camins força freqüentats, passejos marítics i urbanitzacions a la costa. La seva presència es fa considerable a Creixell i Roda de Berà.

Per altra banda, l'enotera groga, també indicadora de llocs alterats, s'ha expandit molt ràpidament, sobretot per l'espai natural torrenc arriben a milers de peus en alguns trams, que tot i no ser una espècie tan bel·ligerant com els dits de bruixa, és preocupant la seva presència amb un número tan elevat d'exemplars. El tram on se la troba amb més quantitat coincideix amb un dels trams on hi ha oberts més camins secundaris a través de les dunes.

Corriol camanegre

Els requisits alimentaris i les condicions reproductores del corriol fan que sigui una espècie que ha de conviure amb la freqüentació turística del litoral fent que la seva conservació i gestió sigui força complicada.

Les diverses parelles de corriol camanegre que han

passat per aquest litoral els últims anys han tingut un èxit reproductor força baix pel número de nius que s'han iniciat. No es pot saber amb exactitud quant de temps es pot seguir amb aquesta tendència però es fa necessària actuacions urgents en la via d'assegurar un mínim èxit reproductor del corriol en aquesta platja per evitar que augmenti l'amenaça d'extinció de l'espècie.

CONCLUSIONS

La freqüentació turística a la nostra zona d'estudi, especialment en els espais naturals protegits, està generant un seguit d'impactes que no es poden ignorar. A través dels censos d'entrades i densitats s'ha pogut esbrinar quins són els punts més freqüentats del litoral protegit torrenc. Aquests punts tenen un àmbit d'influència o impacte força ampli (atesa la reduïda superfície total) que s'ha vist reflectit en els indicadors que s'han utilitzat a continuació.

Per una banda, la generació de camins secundaris no regulats posa de manifest l'abast de la zona d'influència dels accessos, com es pot veure en el gran número de camins secundaris entre l'accés de Clarà-Mar i el de la Marítima Residencial Sud tot i la distància que els separen. En altres trams de Creixell i Roda de Berà, aquesta quantitat de camins fragmenta notablement les dunes fent que hi hagi una disminució en la comunitat florística a més a més de la presència d'espècies al·lòctones i invasores que no només no afavoreixen aquest fenomen sinó que l'agreugen. La presència d'aquestes espècies pot comportar la degradació de les comunitats de fauna, ja que, per exemple, el corriol camanegre necessita una alçada força baixa de la vegetació a més a més de baixa densitat per poder veure els seus depredadors, de manera que, serà molt difícil la reproducció del corriol en zones dominades per dits de bruixa o enotera groga.

Amb tot, el principal problema del corriol camanegre, al ser una espècie depenent dels litorals sorrencs, és la falta d'espais lliures d'aquestes característiques per la gran massificació turística que pateix el litoral català i que ha portat aquesta espècie a la categoria de Vulnerable pel Catàleg de Fauna Amenaçada de Catalunya. En aquest tram de litoral, tot i tenir una taxa de mortalitat elevada, el corriol continua niant any rere any essent un dels pocs llocs del país en que ho fa, fet que augmenta la importància de la seva protecció i conservació en aquest espai.

Tot hi haver 62 hectàrees protegides al llarg del litoral estudiat, i d'aquesta manera aturar la seva urbanització, encara queden molts impactes que cal resoldre originats bàsicament per la freqüentació turística. Cal arribar doncs, a un equilibri, entre l'ús de la platja com a balneari i el desenvolupament del potencial patrimoni natural que tenen i poden tenir aquests espais.

PROPOSTES DE MILLORA

Per tal de mitigar i disminuir els impactes ambientals analitzats, es proposen un seguit de millores que haurien d'anar encaminades cap a aquest sentit:

Diversificació de l'economia i promoció de l'ecoturisme, per tal de no dependre exclusivament d'un sector econòmic i evitar així les possibles fluctuacions del consum

Gestió integrada del litoral. Cal la coordinació de totes les administracions i actors implicats en el manteniment del litoral per al desenvolupament sostenible d'aquest.

Aplicació d'un impost sobre el turisme de tipus recaptatori per tal de finançar alguna de les actuacions de millora ambiental sobre el litoral.

Creació d'un passeig i carril-bici paral·lel a la costa per a la mitigació de la freqüentació de bicicletes, corredors i passejants en direcció paral·lela a la línia de la costa

Reorientació de la freqüentació a partir del tancament d'alguns accessos i l'eliminació d'alguns camins per disminuir l'impacte, especialment el que hi ha sobre l'ornitofauna

Recuperació del sistema dunar de la Platja de la Paella i Baix a Mar

Correcta instal·lació de la delimitació dunar, ja que s'ha vist que en determinats punts de Creixell la delimitació està mal col·locada i pot provocar erosió per la freqüentació o la maquinària de neteja

Reducció d'una part del passeig entre la riera de la Murtra i el límit amb Roda de Berà. Aquest passeig té una amplada desproporcionada i es proposa reduir-lo per tal de recuperar el sistema dunar

BIBLIOGRAFIA

ARTIGUES, A.A. (2001): Turismo de espacios litorales e insulares. A: BARRADO, D.A.; CALABUIG, J. (eds.) *Geografía mundial del turismo*. Madrid: Síntesis: 90-122.

BOLÒS, O.; VIGO, J. (2001): *Flora dels Països Catalans*. Editorial Barcino. Barcelona

CENTRE D'ESTUDIS SINIBALD DE MAS (2001): *Torredembarra des de mar*. Col·lecció monografies núm. 8. Torredembarra

CONSELL ASSESSOR PER AL
DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE DE
CATALUNYA (2009): *Ecoturisme a Catalunya: una alternativa de turisme sostenible a la*

natura. Informes del CADS:9. Barcelona.

MARTÍNEZ, J.; ROCA, J. (2000): *Economía ecológica y política ambiental*. Fondo de Cultura Económica. Ciudad de México

NEWSOME, D.; MOORE, S.A.; DOWLING, R.K. (2002): *Natural area tourism. Ecology, impacts and management*. Channel View Publications. Clevedon

ROMAGOSA, F. (2008): *Impactos de la frecuentación turística en el Parque Natural de los Aiguamolls de l'Empordà*. Investigaciones Geográficas, nº46: 107-125

ROS, J.; SERRA, J. (1996): *Ecosistemas i dinàmica litoral*. El sistema litoral. Un equilibri sostenible? Quaderns d'Ecologia Aplicada, 13: 5-43.

SANZ, M.; DANA, E.; SOBRINO, E. (2004): *Atlas de las Plantas Alóctonas Invasoras en España*. Dirección General para la Biodiversidad. Madrid.

VVAA. (1997): *Flora Ibérica: Plantas vasculares de la Península Ibérica e Islas Baleares*. Vol VIII. Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid.

WAHAB, S.; PIGRAM, J. (1997): *Tourism, Development and Growth: The Challenge of Sustainability*. Routledge. Londres.